

POSTAVENIE KOMUNÍT V TRVALO UDRŽATEĽNOM ROZVOJI

Dana Švihlová

Koncept trvalo udržateľného rozvoja sa objavil v teórii a v medzinárodných dokumentoch ako dôsledok hľadania východísk z konfliktu obmedzených zdrojov, degradácie prostredia a cieľov zameraných na ekonomický rast. Vyplýval z empirických poznatkov o súčasnom stave sveta, ako aj z vedeckých skúmaní kvality prostredia a možností ďalšieho rozvoja.

Úloha prírodného a sociálneho kapitálu

Od roku 1987, kedy v správe OSN nazvanej Naša spoločná budúcnosť bola formulovaná najznámejšia definícia trvalo udržateľného rozvoja, sa odborníci aj politická reprezentácia zaoberá otázkami implementácie tohto konceptu. Trvalo udržateľný rozvoj, ako rozvoj ktorý má uspokojovať potreby súčasnej generácie bez toho, aby obmedzil uspokojovanie potrieb budúcich generácií, vyvolal diskusiu o jeho podstate a priniesol zmenu v nazeraní najmä na úlohu prírodného a sociálneho kapitálu pri jeho dosahovaní.

Diskusie o prírodnom kapitálu sú zamerané na skúmanie vzájomného vzťahu prírodného prostredia a rozvoja, široko definovaných pojmov, ktorých interakcie ovplyvňujú spoločenské aj ekologické systémy. Interpretácia prírodného kapitálu a jeho celková hodnota je odvodená od funkcií, ktoré plní prírodné prostredie v ekonomickom systéme: poskytovanie zdrojov, asimilácia odpadov a funkcie podporujúce život. Jednotlivé funkcie prírodného prostredia majú v ekonomickom systéme alternatívne využitie. Zároveň však výber jedného spôsobu využitia môže vylúčiť jeho použitie na iné účely. Intenzita využívania prírodného prostredia, zameranie hospodárskej politiky na kvantitatívny rast, s dôsledkami na čerpanie zdrojov, produkovanie odpadov a znehodnocovanie prostredia, s následnou stratou jeho schopnosti poskytovať adekvátne služby, spôsobuje vznik krízy, s vplyvom na ekonomický systém i životné prostredie (napr. Pearce, 1993; Solow, 1993; Turner, 1993, Roseland, 2000).

Koncept sociálneho kapitálu sa objavil v práci Jacobsovej (1961) ktorá ho použila na vyjadrenie úrovne spoločenskej zodpovednosti, zodpovedajúcej spoločenskej dôvere a sietí vzájomnej komunikácie. Sociálny kapitál je interpretovaný ako zdieľanie vedomostí, presvedčenia a foriem vzťahov, ktoré skupina ľudí prináša do akejkoľvek produktívnej aktivity. Pojem sa týka funkcií organizácie spoločnosti ako sú siete, normy a angažovanosť, ktoré zvyšujú produktívny potenciál spoločnosti, ale ktoré sa v diskusiách o verejnej politike vyskytujú zriedka. V literatúre viac nachádzame teoretické rozpracovanie podstaty ľudského kapitálu a jeho významu pre tvorbu národného bohatstva (Jasaňová, 2002, s. 95), ako poznatky o postavení a podstate sociálneho kapitálu. Vo vzťahu k fungovaniu jednotlivých druhov kapitálu je však sociálny kapitál považovaný za významný pri zvyšovaní výnosov z človekom vytvoreného a ľudského kapitálu. Sociálny kapitál je považovaný za verejný tovar, teda minimálne poskytovaný súkromnými subjektmi. Navyiac, normy a angažovanosť, ktoré vytvárajú sociálny kapitál sú často vedľajším produktom iných spoločenských aktivít a sú prenášané z jednej spoločenskej skupiny do druhej (Roseland, 2000, s.8). Sociálny kapitál sa od iných druhov kapitálu líši najmä tým, že nie je limitovaný materiálnym nedostatkom v zmysle imaginárnych limitov jeho kreatívnej kapacity. Ak je rozvoj chápaný v zmysle procesu sociálnych zmien na uspokojovanie ľudských potrieb, sociálnej spravodlivosti, zvyšujúcej sa efektívnosti inštitúcií a budovania kapacít smerom k trvalej udržateľnosti, potom koncept

sociálneho kapitálu je príspevkom k porozumeniu zmien nelogického modelu rozvoja založenom na raste v prostredí limitovaných zdrojov. Sociálny kapitál môže doplniť ľudský kapitál, napr. sociálne siete poskytujú neformálne druhy sociálneho zabezpečenia zdravotnej starostlivosti jednotlivcom vo vnútri siete. Sociálny kapitál môže tiež doplniť prírodný kapitál, napr. zmenami vo vzorcoch spotreby prírodných zdrojov.

Sociálny kapitál má však tiež svoje obmedzenia, potrebuje čas na vytvorenie, nie je možné ho prenášať, je krehký a opotrebovateľný nie len v zmysle priameho zneužitia, ale tiež zanedbaním jeho uchovávaní. Zároveň môže mať pozitívnu, ale aj negatívnu formu, napr. zmeny v prírode môžu narušiť alebo posilniť spolužitie komunity (povodne, lesné požiare). Nevhodná alokácia tovarov a služieb môže zvýhodňovať časť komunity a oslabovať jej vnútornú integritu a spoluprácu. V tomto zmysle je sociálny kapitál považovaný za integrálnu súčasť udržateľného rozvoja, ktorý vyžaduje budovanie demokratických štruktúr a kompetentnú účasť jednotlivcov a skupín v rozhodovaní a vo všetkých procesoch, ktoré ovplyvňujú ich život.

Porozumenie konceptu sociálneho kapitálu, jeho lokalizácii a spôsobom jeho mobilizácie umožňuje jeho využitie v implementácii konceptu trvalo udržateľného rozvoja. Ak uznáme dôležitosť sociálneho kapitálu, potom je potrebné v koncepte trvalo udržateľného rozvoja venovať výraznú pozornosť úlohe komunity. Diskusie o úlohe komunit v trvalo udržateľnom rozvoji sú podnecované teoretickým vymedzením úlohy sociálneho kapitálu a zároveň reálnymi zmenami, ktorými prechádzajú komunity v súčasnosti.

Vnútna štruktúra a správanie trvalo udržateľných komunít

Pojem komunita je v literatúre používaný v rozličných významoch, od systémov spoločenských vzťahov a spoločných záujmov spojených alebo nezávislých na určitom geografickom vymedzení (záujmové spoločenstvo) až po geografické vymedzenie rôznorodých municipálnych a intermunicipálnych zoskupení.

Dostupná literatúra poskytuje rozličné definície komunity, ktoré je možné rozdeliť do troch skupín (napr. Wismer, 1996; Roseland, 1998; Richardson, 1995). Po prvé komunita je chápaná v sociálnom vymedzení a definovaná ako všetci ľudia žijúci na určitom mieste. Druhý popis je geografický a v literatúre, hlavne v severoamerickej, sa komunita chápe ako miesto, často krát vymedzené geografickými hranicami obce alebo mesta. Tretí prístup definuje komunitu ako spoločenstvo ľudí, ktorých spájajú spoločné záujmy alebo povinnosti.

V diskusiách o trvalo udržateľnom rozvoji sa tieto prístupy prelínajú a komunita je definovaná ako ľudia, žijúci v geograficky ohraničenom priestore, ktorí sú zviazaní sociálnymi vzťahmi, jedným alebo viacerými psychologickými putami a s priestorom, v ktorom žijú.

Vzťah komunity a trvalo udržateľného rozvoja je posilnený ich spoločným putom vyjadreným jednak ich symbolizmom, ich neurčitosťou pri definovaní a ich dynamickými vlastnosťami. Komunity môžeme vyjadriť sieťou ich spoločných záujmov a hranicami priestoru v ktorom žijú. Dynamika trvalej udržateľnosti komunity vyžaduje rozpoznanie vzťahov medzi celkom a meniacimi sa dimenziami komunity, skutočnými aj predpokladanými. Zároveň je dôležité skúmať zložitosť trvalej udržateľnosti ako integrujúcej paradigmy vzdialenej od jednoduchých mechanicko zjednodušujúcich prístupov smerom k širšiemu a lepšiemu porozumeniu vzťahov, od častí k celku vo vnútri aj mimo komunity. Teda ak hovoríme o trvalej udržateľnosti a komunite, ich vzájomný vzťah je vyjadrený v zásade tým, ako sa jednotlivci, individuálne aj

kolektívne, rozhodujú a správajú vo vzťahu k miestu kde žijú, k regiónu, a akú zodpovednosť cítia za svet ako celok.

V zásade koncept trvalo udržateľnej komunity nemá jednoznačnú odpoveď aplikovateľnú na každé spoločenstvo, obec, mesto alebo región. Aktivity komunity pri dosahovaní trvalej udržateľnosti sa budú odlišovať podľa miestnych podmienok. Spoločným motívom však je kontinuálne úsilie o uspokojovanie sociálnych a ekonomických potrieb obyvateľov so súčasnou ochranou životného prostredia tak, aby nebolo ohrozené uspokojovanie potrieb budúcich generácií. Teoretické diskusie aj praktické aplikácie vyjadrené v postupoch a nástrojoch konceptu trvalo udržateľného rozvoja poskytujú viac priestoru správaniu komunity, ktorá sa usiluje o trvalo udržateľný rozvoj, ako skúmaniu jej vnútornej štruktúry a kvality. Skúmanie vnútornej štruktúry a zodpovedanie otázky, aká má byť trvalo udržateľná komunita v jej podstate a kvalitatívnom poňatí je však základom pre splnenie požiadaviek na jej správanie. Koncept trvalo udržateľnej komunity má svoju vnútornú štruktúru, ktorá vyplýva z definovania obidvoch pojmov, komunita a trvalo udržateľný rozvoj, a dáva odpoveď na otázku o vnútornej kvalite komunity v jej sociálnom ponímaní a o jej správaní s ohľadom na udržateľnosť prostredia v ktorom žije. Wismer (1996) hovorí o troch základných kvalitatívnych predpokladoch trvalo udržateľnej komunity. Po prvé je to etický základ komunity, jej hodnoty, ideály a vízie, spoločná viera o možnosti žiť zodpovedne a vzájomne sa rešpektovať. Po druhé, trvalo udržateľná komunita musí mať vlastnú identitu, vedieť kto je a aká je jej história, pretože z identity vyplýva sebadôvera. Silný vzťah ľudí k miestu kde žijú, posilňuje ich spoločné záujmy a vyznávanie spoločných hodnôt založených tak na vzťahu k minulým generáciám, ako aj záujmu o budúcnosť. A tretí predpoklad je o poznaní výnimočnosti miesta, kde ľudia žijú a ktoré volajú domov, ktoré ich formuje a obohacuje a o starostlivosti, ktorú mu venujú.

Správanie komunít, ktoré usilujú o trvalú udržateľnosť v sociálnom aj geografickom vyjadrení, vyžaduje poznanie súčasného stavu a formulovanie postupov a stratégií, ktoré im tento cieľ umožnia. Marcia Nozick (1999) analyzovala problémy, ktorým čelia komunity v rozvinutých krajinách a dôsledky spôsobené tlakom odstredivých síl globálneho rozvoja vymedzila nasledovne:

- úpadok miestnych ekonomík spôsobený deindustrializáciou a odlivom miestneho kapitálu do korporácií mimo územia komunity;
- strata kontroly nad rozhodovacími procesmi, ktoré ovplyvňujú budúcnosť komunity, pretože tieto sa uskutočňujú vo vládnych alebo privátnych inštitúciách bez kontaktu s komunitou a jej záujmami;
- znečisťovanie životného prostredia keď kvalita všetkých jeho zložiek, vody, pôdy a ovzdušia, je ovplyvňovaná aktivitami v území i mimo územia komunity;
- rastúci podiel sociálne vylúčeného obyvateľstva, nárast nezamestnanosti s dôsledkami na kvalitu života komunity;
- rozklad až strata miestnej identity a súdržnosti komunity ktorá prichádza s nástupom masového konzumerizmu;
- strata spoločnej identity s lokalitou, výsledkom čoho je strata zodpovednosti za miesto kde ľudia žijú.

Riešiť tieto problémy súčasných komunít vyžaduje integrovaný prístup zameraný na ekonomický, environmentálny, politický a kultúrny rozvoj ako časť stratégie na obnovu

a regeneráciu komunity ako základu pre život a systémy, ktoré ho podporujú. To znamená, že úsilie v budúcnosti bude potrebné zamerať na budovanie komunit, ktoré sa môžu udržiavať a obnovovať prostredníctvom ekonomickej sebestačnosti, zvyšujúcej sa kontroly a environmentálne vhodného rozvoja a budú založené na hodnotách, ktoré majú korene v životných skúsenostiach ľudí, ktorí v nich žijú, ako aj v historickej skúsenosti a miestnej kultúre.

Stratégie a nástroje pre trvalo udržateľné komunity

Vypracovať stratégie, ktoré komunity môžu použiť v procese trvalo udržateľného rozvoja, znamená vyhládať a formulovať také ciele a opatrenia, ktoré zamedzia odstredivým silám pôsobiacim v komunitách, zmiernia vonkajšie tlaky, ktorým sú vystavené, a posilnia vnútorné predpoklady pre vyvážený a udržateľný rozvoj. Nozick (1999) zhrnula obsah stratégie, ktorá by vyhovovala takto formulovaným kritériám, do nasledovných 5 oblastí:

- zlepšenie miestneho blahobytu prostredníctvom ekonomickej sebestačnosti,
- získanie kontroly nad miestnymi zdrojmi,
- zabezpečenie ekologickej udržateľnosti,
- uspokojovanie individuálnych potrieb,
- budovanie komunitnej kultúry.

Zlepšenie miestneho blahobytu prostredníctvom ekonomickej sebestačnosti

Ekonomická sebestačnosť je založená princípe samovýroby vecí, ktoré komunita potrebuje, namiesto ich výmeny. Tento proces začína od jednotlivca a pokračuje cez domácnosť, mesto, región, štát až po planétu. Na každom stupni je cieľom sebestačnosť. Pokiaľ podstatou svetovej ekonomiky je vývoz a dovoz, masová výroba a spotreba, sebestatočnosť v ekonomike znamená budovanie miestnych trhov, zameranie výroby na uspokojovanie potrieb komunity a znouinvestovanie výnosov v prospech komunity. Tento prístup je založený na vnútorných silných stránkach a zdrojoch a podpore miestnych iniciatív. Trvalo udržateľná miestna ekonomika má byť stabilná a diverzifikovaná so silným sektorom komunitnej ekonomiky. To vyžaduje podporu malých rodinných podnikov, využívanie miestnej pracovnej sily a zdrojov, spoluvlastníctvo pracovníkov a samospráv. Vo vzťahu k využívaniu zdrojov a k životnému prostrediu je predpoklad, že miestne podniky so silným vzťahom k lokalite zabezpečia ich ochranu. Základom tohto prístupu nie je krátkodobý zisk, ale dlhodobá, udržateľná prosperita.

Potreba integrácie jednotlivých aspektov rozvoja (ekonomického, sociálneho a environmentálneho) priniesla v praxi nový prístup k miestnemu rozvoju a k formulovaniu konceptu nazývaného komunitný ekonomický rozvoj, ktorý je možné považovať za nástroj trvalo udržateľného rozvoja na miestnej úrovni (Švihlová, 2004). Napriek tomu že iniciatívy komunitného ekonomického rozvoja sú diverzifikované, v zásade obsahujú dve dimenzie a to ekonomický rozvoj a rozvoj komunity. Ekonomický rozvoj sa spája so systematickými a plánovanými intervenciami na posilnenie ekonomickej základne komunity s dôrazom na miestnu kapacitu a vlastníctvo. Komunitná dimenzia podporuje aktívnu účasť v riadení podnikateľskej sféry a zahŕňa identifikovanie a budovanie kapacít a zručností miestnych lídrov. Komunitný ekonomický rozvoj môže zlepšiť sociálne zdravie komunity tým, že zabezpečí vhodné pracovné prostredie, ktoré zodpovedá individuálnym potrebám, a zároveň ekonomické aktivity založené na komunitnom princípe umožňujú poskytujú udržateľné pracovné miesta a sú

zamerané na znižovanie chudoby, zabránenie sociálnej vylúčenosti a marginalizácie individuálnych skupín obyvateľov (Torjman, 1996, s. 5).

Získanie kontroly nad miestnymi zdrojmi

Dlhodobý blahobyt komunity závisí na jej schopnosti ovplyvňovať vlastnú budúcnosť. Decentralizácia je nevyhnutná na podporu miestnej ekonomiky tak isto ako centralizácia na podporu národných a globálnych záujmov. Riadenie a rozhodovanie v oblasti alokácie a využívania miestnych zdrojov - pôdy, kapitálu, ľudských zdrojov a priemyslu je základom pre trvalo udržateľnú komunitu. Inštitucionálna štruktúra založená na miestnej samospráve a miestne riadených podnikoch môže redistribúciu moci a riadenia napomôcť.

Zabezpečenie ekologickej udržateľnosti

Princíp jednoty v diverzite ekologických systémov vedie k porozumeniu vzťahu medzi zdravím planéty a zdravím a integritou tých najmenších komunit a toho že, ich zdravie závisí na zdraví a integrite jednotlivcov, ktorí v nich žijú. Z ekológie je možné využiť aj určité princípy na reštrukturalizáciu sociálnych a ekonomických vzťahov, spôsobu života a správania sa k prostrediu, v ktorom komunita žije. Aj zdravie ekonomického systému, tak ako ekologického, závisí na diverzite. Na dosiahnutie dlhodobej prosperity miestna ekonomika vyžaduje diverzifikované zameranie podnikov a aktivít aby sa chránila pred dôsledkami možného kolapsu jedného odvetvia. Rozvoj je proces, v ktorom je potrebné dodržať výrobu a spotrebu v limitoch prírodného prostredia a zabezpečiť zlepšovanie kvality života. Z pohľadu poznania ekologických zákonov, riešenia problémov spôsobených ľudskou činnosťou vyžaduje prehodnotenie a reštrukturalizáciu ľudských aktivít. Tie sa týkajú najmä riešení v plánovaní a rozhodovaní v oblastiach racionálneho využívania územia, environmentálne vhodných technológií, ochrany prírodných zdrojov, miestnej výroby ekologických potravín, programov recyklácie a znovuvyužívania odpadov, vzdelávania a zvyšovania environmentálneho povedomia a pod. Kvalita ľudských zdrojov, ktorú ovplyvňuje predovšetkým výchova, vzdelávanie a motivácia, významne ovplyvňuje rozvoj územia a prejavuje sa v schopnosti podieľať sa na veciach verejných, jednak priamou účasťou v procesoch rozhodovania, alebo sprostredkovane, pri vytváraní partnerstiev, formálnych a neformálnych združení a pod. (Vaňová, 2004, s.162).

Uspokojovanie individuálnych potrieb

Ak vychádzame z uvádzanej definície trvalo udržateľného rozvoja, diskusie o udržateľnej komunite by mali odpovedať na otázky, čo sú jej skutočné potreby a ako ich uspokojiť, aby zanechala adekvátne dedičstvo a nádej na prežitie ďalším generáciám. Ľudia majú rovnaké základné potreby: zdravie, bezpečnosť, istota, identita, pocit spolupatričnosti. V zdravej komunite fungujú vzťahy medzi jednotlivcom a spoločenstvom, jednotlivci pracujú pre komunitu, zúčastňujú sa na jej živote, pomáhajú a starajú sa o druhých a komunita im poskytuje bezpečnosť, zmysluplnú prácu, identitu a sebauspokojenie. Jedným z identifikovaných problémov súčasných komunit je, že pri uspokojovaní potrieb nahradili komunitu inštitúcie. Trhový systém poskytuje prácu, bývanie, potraviny a spotrebné tovary, ak zlyhajú, vláda kompenzuje potreby prostredníctvom sociálnych služieb a programov. Ak je cieľom vytváranie udržateľnej komunity potom je dôležité nie len aby boli potreby uspokojené, ale aj akým spôsobom ich uspokojíme. Z tohto pohľadu je potrebné pri rozvojových aktivitách brať do úvahy nie len veci, ale aj ľudí, ich sebarealizáciu a sebaurčenie a mieru integrácie jednotlivcov do života komunity.

Budovanie komunitnej kultúry

Komunita prežíva nie len vďaka uspokojovaniu potrieb, ale potrebuje mať aj vlastnú identitu a kultúru, ktorá ľudí spája. Kultúra to je spôsob ako ľudia spolupracujú, miestne tradície, prírodné prostredie, spoločné skúsenosti nadobudnuté v minulosti a nádeje do budúcnosti. Zahŕňa starostlivosť a kultúrne a prírodné dedičstvo, pestovanie histórie a tradícií. Mnoho sociálnych a ekonomických bariér spôsobuje obava z rozdielov a zdravá komunita ich odstraňuje inklúziou menších a vylúčených skupín.

Navrhované oblasti stratégie pre budovanie udržateľnej komunity vzájomne súvisia. Sebestačná ekonomika uspokojuje potreby jednotlivcov v komunite a zároveň redukuje potrebu prepravy, čím šetrí prostredie a prírodné zdroje. Pestovanie miestnej kultúry založenej na miestnej identite a histórii chráni životné prostredie. Spolupráca jednotlivcov posilňuje ich spolupatričnosť a dôveru, čo zvyšuje bezpečnosť komunity a upevňuje jej kultúru.

Na usmerňovanie svojho rozvoja majú komunity, obyvatelia aj miestne samosprávy, k dispozícii celú škálu nástrojov, ktorých použitie podlieha výberu, ako aj okolnostiam a podmienkam, v ktorých sa majú uplatňovať. Zároveň sú ich aktivity ovplyvňované fungovaním nástrojov jednotlivých politik štátu.

Významnú úlohu plnia nástroje, ktoré sú zamerané na spoluprácu s verejnosťou a aktivity komunity. Roseland (2000, s. 119) tieto nástroje rozdelil na dve skupiny: nástroje komunitného plánovania a nástroje komunitného hodnotenia.

Nástroje komunitného plánovania sú zamerané na vyhľadávanie problémov, zvyšovanie povedomia verejnosti a jej účasť v rozhodovacom procese, od prípravy až po ukončenie plánovacieho procesu. K najpoužívanejším nástrojom a technikám tohto druhu patria brainstorming, verejné vypočutia, verejné stretnutia, tvorba vízie, tvorivé dielne, mediálne kampane, dni otvorených dverí a rolové hry. Menej sa používajú techniky vzdelávania verejnosti a konferencie zamerané na zaangažovanie verejnosti v plánovaní a rozhodovaní o budúcnosti komunity. Prostredníctvom týchto aktivít je možné zaangažovať verejnosť na identifikáciu problémov, získavaní informácií, názorov na riešenie problémov a zvýšiť ich záujem o zapojenie sa do rozhodovania o aktuálnych témach. Konferencie zamerané na strategické plánovanie umožňujú formulovať spoločnú víziu a spoločne formulovať akčné plány. Metóda tvorby spoločnej vízie je v súčasnosti podložená teoretickými odporúčaniami založenými na skúmaní realizácie metódy v komunitách a hodnotením tohto procesu z pohľadu tak strategického plánovania, ako aj princípov participácie (Shipley, Feick, Hall & Earley, 2004).

Nástroje komunitného hodnotenia sú zamerané na získanie názorov a informácií o súčasnom stave, ako aj o predstavách o budúcnosti a prioritách komunity. K odporúčaným nástrojom plánovania a hodnotenia cieľov trvalo udržateľného rozvoja realizovanými širokou participáciou v rámci komunity patria:

- komunitné prípadové štúdie sú kolektívnymi opismi a analýzami komunity a jej problémov. Používajú miestny jazyk alebo vhodné médium (napr. kresby, rozprávanie príbehov, rolové hry alebo videozáznamy). Ich úlohou je zvýšiť povedomie verejnosti, podnietiť diskusiu o problémoch a získať základné informácie na hodnotenie;

- komunitné posudzovanie vplyvov na životné prostredie sa využíva pri analyzovaní potenciálnych environmentálnych a sociálnych vplyvov pripravovanej aktivity. Táto metóda je vytvorená na skupinové skúmanie a hodnotové rozhodovanie o dôležitosti vplyvu plánovanej aktivity na životné prostredie danej komunity. Vybraní zástupcovia komunity priradujú potenciálnym vplyvom hodnotou, ktorá určuje environmentálne alebo sociálne skóre. Týmto spôsobom hodnotenia sa môžu stanovovať priority komunity a identifikovať indikátory na ich sledovanie;
- komunitné interview je metóda vhodná na získanie predbežných informácií o predstavách komunity o budúcnosti alebo na získanie spätnej väzby na pripravovanú stratégiu alebo aktivitu. Ide o hromadné stretnutie obyvateľov, s riadenou diskusiou na vopred pripravené špecifické otázky;
- geografické informačné systémy umožňujú grafické zobrazenie údajov a môžu ich využiť tak experti, ako aj laici. Niektoré komunity využívajú tieto systémy na monitorovanie miestnej kvality životného prostredia;
- komunitné mapovanie je založené na vytváraní mapy obyvateľmi na základe ich vedomostí a informácií. Tento nástroj je dobrým úvodom do diskusie o identifikácii a spôsoboch riešenia problémov;
- orálna história je participatívna metóda na prijímanie informácií počas analýzy miestnych problémov. Poznanie minulosti porovnávané so súčasnými problémami umožňuje analyzovať trendy a štrukturálne problémy v komunite a informovať obyvateľov o histórii zmien a očakávanej budúcnosti.

Pri spracovaní stratégií trvalo udržateľného rozvoja majú komunity k dispozícii postupy vypracované v rámci iniciatív súvisiacich s miestnou Agendou 21. Desaťročné obdobie teoretických aj implementačných skúseností (1992 –2002) posunulo aktivity v troch základných oblastiach definovaných v dokumentoch prijatých na Summitu Zeme v Johannesburgu. Po prvé, tvorba trvalo udržateľných komunít vyžaduje identifikáciu a odstránenie bariér trvalo udržateľného rozvoja. Za bariéry sú považované najmä chudoba, nespravodlivosť, vylúčenosť a konflikty, narušené životné prostredie a neistota. Práve na ne je potrebné prednostne sa zamerať v stratégiách tvorby životaschopných miestnych ekonomík, spravodlivých a mierových komunít, ekoeftívnych miest a adaptabilných komunít. Po druhé, aktivity zakotvené v stratégiách je potrebné zamerať na znižovanie príspevku miest k celosvetovému vyčerpaniu prírodných zdrojov a degradácii životného prostredia, ktoré majú zároveň vážny vplyv na mestá a ich obyvateľov. Príkladom sú celosvetové kampane miestnych samospráv, ako je Kampaň za vodu, kampaň Mestá za ochranu klímy a ďalšie, ktoré sú zamerané na ochranu globálnych prírodných zdrojov. Po tretie, realizácia cieľov stanovených v stratégii trvalo udržateľného rozvoja na miestnej úrovni vyžaduje široké zavedenie nástrojov riadenia, ktoré zabezpečia priamu implementáciu, efektívny monitoring a trvalé zlepšovanie riadenia územia na princípoch trvalo udržateľného rozvoja – Charty Zeme a Melbournských princípov.

Záver

Slovenské komunity, ale aj komunity ďalších postkomunistických krajín, čelia rovnakým problémom ako komunity v rozvinutých krajinách. Vznik samostatného štátu, zmena politickej orientácie, zásadné zmeny v ekonomike, s úsilím prejsť na trhové hospodárstvo so všetkými sprievodnými znakmi v sociálnej oblasti, vyvolali výrazný tlak na komunitu. Tlak je zosilnený aj dedičstvom minulého obdobia, keď tradícia komunitného života bola prerušená obdobím budovania socializmu poznačeného politickou dehonestáciou pozitívnych prejavov komunity

ako kolektivismus, miestna identita, pestovanie kultúry a dobrovoľná práca pre komunitu. Súčasný stav komunitu ochromuje a možno očakávať, že jej obnova bude vyžadovať dlhodobé úsilie, pri ktorom je možné nadviazať jednak na historické dedičstvo a zároveň využiť súčasné trendy a zmeny v slovenskej spoločnosti. V prvom rade je to reforma verejnej správy zameraná na posilnenie postavenia miestnej samosprávy v ekonomickej, sociálnej aj environmentálnej oblasti. Posilnenie postavenie dobrovoľného sektora, iniciatívy mimovládnych organizácií, obnova dobrovoľnej práce a prejavy filantropie sú ďalšou výzvou pre slovenské komunity. Pri postupe a aktivitách na ceste k trvalej udržateľnosti môžu komunity využiť skúsenosti komunít v zahraničí, ako aj možnosť zapojiť sa do iniciatív európskych a medzinárodných organizácií.

Trvalo udržateľný rozvoj je v mnohých prípadoch interpretovaný ako spôsob riešenia globálnych problémov so zodpovednosťou medzinárodných a národných inštitúcií za jeho presadzovanie. Je však otázkou ako sa tento prístup vyrovná so špecifickými problémami krízy, ktorej čelia súčasné komunity. Z toho vyplýva, že úsilie je potrebné zamerať na ozdravenie komunít, pretože globálny problém je možné považovať za znásobenie miestnych problémov, a tak riešenia je možné hľadať na miestnej úrovni.

Literatúra

- [1] BRYANT, CH., R. 1999. Community Change in Context. In: Pierce, J. T., Dale, A. (ed.) 1999. Communities, Development and Sustainability across Canada. Vancouver: UBC Press. 1999. ISBN 0-7748-0722-9.
- [2] JACOBS, M. 1961. The Death and Life of Great American Cities. New York: Random House. 1961.
- [3] JASAŇOVÁ, K. 2002. Teória ľudského kapitálu. In: Acta Oeconomica Cassoviensia N^o6. Košice: Podnikovohospodárska fakulta. 2002. s. 94-102.
- [4] NOZICK, M. 1999. Sustainable Development Begins at Home: Community Solutions to Global Problems. In: Pierce, J. T., Dale, A. (ed.) 1999. Communities, Development and Sustainability across Canada. Vancouver: UBC Press. 1999. ISBN 0-7748-0722-9.
- [5] PEARCE, W. D. et.al. 1993. Blueprint 3: Measuring of Sustainable Development. London: CSERGE; Earthscan Publication Ltd., 1993.
- [6] PUTNAM, R., D. 1996. The Decline of Civil Society: How Come? So What? Optimum: The Journal of Public Sector Management 27, 1. p. 27-35. 1996.
- [7] RICHARDSON, N.H. 1995. Sustainable Communities. Resource Package. Toronto: Ontario Round Table on Environment and Economy. 1995. ISBN 0-7778-3863-X.
- [8] ROSELAND, M. 1999. Natural Capital and Social Capital: Implication for Sustainable Community Development. In: Pierce, J. T., Dale, A. (ed.) 1999. Communities, Development and Sustainability across Canada. Vancouver: UBC Press. 1999. ISBN 0-7748-0722-9.
- [9] ROSELAND, M. 2000. Sustainable Community Development: Integrating environmental, economic and social objectives. In: Progress in Planning No.54 p.73-132. Elsevier Science Ltd. 2000.
- [10] ROSELAND, M. 1998. Toward Sustainable Development Communities. Resources for Citizens and their Governments. Gabriola Island BC: New Society Publisher. 1998. 241 p. ISBN 0-86571-374-X.

- [11] SOLOW, R.M. 1993. Sustainability: An Economist's Perspective. In: *Economics of the Environment. Selected Readings. Third Edition.* Edited by Robert Dorfman and Nancy S. Dorfman. London: W. W. Norton Company, 1993. s. 179 - 181.
- [12] SHIPLEY, R., FEICK, R., HALL, B., EARLEY, R. 2004. Evaluating Municipal Visioning. In: *Planning, Practice & Research.* Vol. 19, No. 2, pp. 195-210, May 2004.
- [13] ŠVIHLOVÁ, D. 2004. Trvalo udržateľný rozvoj na miestnej úrovni. Banská Bystrica: Ekonomická fakulta UMB. 2004. ISBN 80-8055-925-2.
- [14] TORJMAN, S. 1996. Sustainable Social Policy. In: *Sustainable Social Policy and Community Capital. Session Proceedings.* Ottawa: The Caledon Institute of Social Policy, 1996. ISBN 1-895796-61-X. s. 3-25.
- [15] TURNER, R. K. 1993. Sustainability: Principles and Practice. In: *Sustainable Environmental Economics and Management. Principles and Practice.* Edited by R. Kerry Turner. London; New York: Belhaven Press, 1993. s. 4-35.
- [16] TURNER, R.K., PEARCE, D., BATEMAN, I. 1994. *Environmental Economics. An Elementary Introduction.* New York; London; Toronto; Sydney; Tokyo; Singapore: Harvester Wheatsheaf, 1994.
- [17] VAŇOVÁ A., Marketing územia ako nástroj plánovania a riadenia rozvoja územia. In: Ježek, J. (ed.) 2004. *Západočeské příspěvky k regionálnímu výzkumu. Management a marketing obcí, miest a regiónov.* Plzeň: Západočeská univerzita. 2004. ISBN 80-7043-334-5.
- [18] WISMER, S. 1996. Sustaining Communities: An Historic Perspective on Women's Involvement in Kitchener – Waterloo. In: Filion, P., Bunting, T., E., Curtis, K. (ed.). *The Dynamics of the Dispersed City: Geographic and Planning Perspectives on Waterloo Region.* Waterloo: University of Waterloo. 1996.

Summary

The article is focused on the role of community in the concept of sustainable development. From the theory point of view the most important for determining of the community role is understanding of social capital, its structure and position in local development. Global forces have great impact on community life and the communities have to undertake strategic activities in main areas aimed at enhancing of local wealth through local economy; control of local sources; enhancing of ecological sources; defining of sufficient needs; improvement of local culture. In design process of integrate sustainable strategy the communities can be guided by experiences of Local Agenda 21 and recommendations of Local Action 21 which provide process and available instruments to build sustainable communities.